CASE STUDY– PREMISE OF DEVELOPMENT FOR CREATIVITY TO HIGHSCHOOL LEARNERS

Elena Lucia Mara
Prof., PhD, „Lucian Blagaț University of Sibiu

Abstract:Stimulating the pupil's creativity remains a major desideratum of the instructive-educational process that has been outlined since childhood and has been materialized in various forms during adolescence, a period specific to high school education. The achievement of this goal addresses several aspects such as the environment of the pupils class, the application of principles favorable to creativity, but especially the strategy chosen by the teacher, namely the way of organizing and combining the methods and means used. Depending on the path chosen, the instructive-educational process can either lead to the development of independent and creative thinking, or to the formation of stereotypical thinking. The teacher, in order to capitalize on the creative potential of the pupils, has to use active-participatory methods in teaching, with a focus on the development of critical and creative thinking. The bibliography specializes in and exemplifies a broad range of their series, highlighting the importance of using and group interactive methods. We aim to summarize some of these, with an emphasis and obvious interest in the method of case study, as a major point of interest of this research. All this is in constant correlation with the specific of the psycho-individual development of the high school student who aims and is at the basis of the formation of the creative personality.

Keywords: creativity, case-study, interactive methods, potential, teacher

Stimularea creativităţii elevului rămîne un deziderat major al procesului instructiv-educativ, care prinde contur încă din copilărie şi se concretizează în variate forme în perioada adolescenţei, perioadă specifică nivelului de învăţămînt liceal. Îndeplinirea acestei ţinte vizează mai multe aspecte precum ambianţa din cadrul clasei de elevi, aplicarea unor principii favorabile creativităţii, dar mai ales strategia aleasă de către profesor şi anume de modul de organizare şi de combinare a metodelor şi mijloacelor folosite. În funcţie de calea aleasă, procesul instructiv-educativ poate să ducă fie la dezvoltarea unei gîndiri independente şi creatoare, fie la formarea unei gîndiri stereotipice.

Întrucît se observă că există şi factori inhibatori ai creativităţii, ce ţin atît de elev (stimă de simă scăzută, teama de greşeală, teama de exprimare etc), cît şi de profesor (critica prematură, sancţionarea îndrăznelii de a pune întrebări incomode, utilizarea frazelor de timpul „Cine ştie răspunsul corect?ţ, „Asta nu e logicţ, „Spui numai prostiiţ etc), considerăm de o reală necesitate asigurarea în sala de clasă a unei atmosfere care să favorizeze creativitatea, prin aplicarea unor principii precum: reliefarea şi recompensarea noilor idei, neimpunerea propriilor soluţii elevilor, provocarea lor prin paradoxuri, antrenarea lor în problematizări şi dezbateri, manifestarea interesului cadrului didatic faţă de răspunsurile elevilor, încurajînd libera şi continua exprimare.

Profesorul, pentru a valorifica potenţialul creativ al elevilor, trebuie să utilizeze în demersul didactic metode activ-participative, cu accent pe dezvoltarea gîndirii critice şi creatoare. Bibliografia de specialitate teoretizează şi exemplifică o gamă largă din seria acestora, subliniind importanţa folosirii şi metodelor interactive de grup. Ne propunem astfel, a prezenta pe scurt cîteva dintre acestea, cu accent şi vădit interes spre metoda

studiului de caz, ca punct major de interes al cercetării de față. Tot acest demers în corelație permanentă cu specificul dezvoltării psiho-individuale a elevului de liceu care vizează și stă la baza formării personalității creatoare.

Stimularea potențialului creativ al elevului de liceu. În planul dezvoltării, perioada liceală corespunde adolescenței Ŕ fie că vorbim de preadolescență (14-16 ani) sau de adolescența propriu-zisă (16-18 ani) - stadiu în care, în planul individului, se înregistrează o intensă dezvoltare psihică, dar mai ales o stabilizare a structurilor de personalitate aflate în continuă evoluție și dinamică pînă acum. Dacă este cazul privim mai atent asupra profilului psihologic al acestei etape de vîrstă, vom remarca, așa cum descrie și literatura de specialitate, o serie și o multitudine de fenomene ce se petrec. De asemenea, același autor pune în raport transformările psihice ale adolescentului cu ansamblul de nevoi și de trebuințe: „nevoia de a ști, de a fi afectuos, de apartenențăă la grup, de independențăă, și nevoia modelelorț, caracterizînd în cîteva linii modelul taxonomic al conduitei specific adolescenței teoretizat și descris de Jean Rousselet (1969): conduita revoltei (manifestări de protest, refuzul supunerii, răzvrătire), conduita închiderii în sine (introspecția individului sau înclinarea spre visare) și conduita exaltării și a afirmării (adolescentul se simte apt să-și valorifice potențialul dobîndit prin informație și prin introspecție).

În ceea ce privește dezvoltarea intelectuală a individului, putem adnota faptul că în perioada preadolescenței și a adolescenței, respectiv în decursul ciclului liceal, capacitățile perceptive și de reprezentare se află în apogeul dezvoltării: „crește acuitatea vizuală, capacitatea de acomodare, vederea la distanță (gradul de distanță), se lărgește cîmpul vizual. (...) Se dezvoltă gustul, mirosul, sensibilitatea cutanată. Ca urmare se restructurează și procesele percepțăiei. Observațăia este folosită pentru a verifica, pentru a înțăelege și pentru a dezvolta teme proprii de interes, percepțăia fiind clar potențăată de interesul stîrnit de un anume domeniu, obiectiv, problemă. Adolescentul dispune de o percepțăie complexă, voluntară și perseverentă.ț De altfel, se disting schimbări calitative și în planul memoriei ce va genera o procesare mai structurată a informației și o actualizare mai rapidă, limbajul dovedește o dezvoltare semnificativă, gîndirea este solicitată în cele mai diverse forme. În plan social, adolescentul dovedește o creștere a abilităților sociale, de inter și intrarelaționare, iar capacitatea de comunicare este una semnificativă. Totuși, se observă un declin al autorității parentale și familiale și o creștere a influenței grupului de prieteni. În acest context al dezvoltării, stimularea potențialului creativ al adolescentului rămîne un demers de maree importanță pentru conturarea unei personalități dinamice și originale și pentru o integrare socială de succes. Pentru realizarea acestui deziderat, cadrul didactic are un rol hotărîtor, el fiind cel care, prin selectarea și aplicarea unor strategii interactive, care să fructifice găsirea de soluții noi, inedite, care să încurajeze libera exprimare și diversitatea opiniilor, poate crea cadrul dezvoltării și închegării unei personalități creatoare și creative.Etapa liceală oferă un fundal și o bază solidă pentru încurajarea creativității indiferent de disciplina în discuție și dispunde de un arsenal valoros de căi și metode intructiv-educative care să valorifice acest scop. Utilizarea lor în demersul didactic menține captat interesul elevilor de liceu, îi incită la studiu, la descoperire, la rezolvare de situații ori de probleme în maniere cît mai diverse, îi implică activ-participativ în învățare și îi motivează constant. Astfel, rolul profesorului se conturează drept unul decisiv în dezvoltarea creativității elevilor prin selectarea și utilizarea unui corpus metodologic cît mai interactiv, activ-participativ și centrat spre nevoile și interesele acestora.

Literatura pedagogică propune demersului didactic, așa cum am observat, un corpus bogat de metode și startegii, multe dintre ele cu reale valențe în dezvoltarea creativității elevilor de liceu. Dintre acestea alegem spre analiză metoda *studiului de caz* pe care o considerăm una dintre premisele stimulării potențialului creativ al elevilor. Înainte de a explica modul în care această metodă realizează acest deziderat (observabil încă din spectrul

definirii studiului de caz ca metodă de explorare a realității), ne propunem delimitarea cîtorva aspecte conceptuale teoretizate, după cum vom vedea, din perspective pe cît de diverse, pe atît de integratoare.

Abordări teoretice și conceptuale Deși este o metodă utilizată adesea în cercetarea actuală, „studiul de caz" a fost abordat de mai bine de două mii de ani în urmă, încă din Grecia Antică (de Solon), în China (de către Confucius), fiind repusă în discuție în secolul al XIX-lea în cadrul Universității Harvard de către profesorul Colomb Longdail, și în SUA la Graduale School of Business Administration din Massachusetts. Răspîndirea acestui demers metodologic a fost una de proporții, fiind, în prezent, una dintre cele mai relevante metode de explorare a realității. Pornind de la etimologia denumirii (lat. *casus* = cădere, accident, eveniment mai mult sau mai puțin fortuit, întîmplător), Ioan Cerghit apreciază că studiul de caz ia naștere tocmai din nevoia identificării unor căi de adaptare a procesului instructiv-educativ vieții reale și autentice, activităților practice, sociale sau productive. Iată de ce, studiul de caz „s-a impus ca una dintre cele mai active metode, de mare valoare euristică, dar și aplicativă, cu largi posibilități de utilizare în învățămînt, mai ales în cel liceal și universitar, ca și la cursurile postuniversitare, stagii de specializare etc" (Cerghit, 2006).

În lucrarea dedicată studiului de caz, Amadeo Istocescu face o sinteză procesului definirii acestei metode, trecînd în reviste opinii consacrate ale unor teoreticieni precum W. Schramm (pentru care studiul de caz are scopul de a clarifica o situație decizională, identificîndu-se un set de soluții pentru diverse decizii: de ce au fost luate și cum s-au pus în practică, ce rezultate au adus), J Platt (descrie această metodă ca o cercetare ce vizează o logică, o strategie rezultată de proiectarea acestuia), O. Nicolescu (studiul de caz este „o metodă activă de învățămînt, bazată pe o implicare intensă a participanților la procesul de pregătire în abordarea și de regulă, în soluționarea unei soluții-problemă cu scopul aplicării creatoare a cunoștințelor dobîndite și a formării și dezvoltării de aptitudini și comportamente de management eficace"). Urmărind diacronic abordările conceptuale ale metodei, același autor citează opinia lui C. Robson care definește studiul de caz drept „o strategie de cercetare bine stabilită, focalizată pe un caz concret (care este interpretat în amănunt, adică prezentînd referiri detaliate despre indivizi, grupuri, organizații vizate), cu luarea în considerare a tuturor particularităților sale contextuale" și admite opinia lui R. K. Yin care vede în studiul de caz „o startegie de realizare a unei cercetări, care necesită investigații empirice în legătură cu un fenomen particular contemporan, într-un context de viață real și utilizînd multiple surse de informații (interviuri, chestionare, mărturii, dovezi, documente)". Autorul lucrării amintite concluzionează această sinteză cu o viziune personală potrivit căreia studiul de caz „reflectă modalitatea în care aspectele teoretico-metodologice ale managementului științific interacționează cu aspectele concrete, pragmatice, ale unui caz concret."

De asemenea, C.L.Oprea își îndreaptă atenția asupra strategiilor didactice cu caracter interactiv, caracterizînd studiul de caz drept o „metodă de confruntare directă a participanților cu o situație reală, autentică, luată drept exemplu tipic, reprezentativ pentru un set de situații și evenimente problematice". Observăm încă din acest exordiu al definirii studiului de caz prefigurări ale valențelor creative pe care această strategie de cercetare le prezintă, în sprijinul acestei idei venind și explicația conform căreia studiul de caz Ŕ în contextul procesului instructiv- erducativ - „este o metodă se explorare directă care stimulează gîndirea și creativitatea determinînd copiii să analizeze și să compare situații, să caute și să dezvolte soluții pentru probleme reale". Confruntarea cu situații/probleme din viața reală echivalează, în cadrul procesului de învățămînt, cu analiza și dezbaterea, respectiv soluționarea **cazului** propus spre studiu. Astfel, cazul se conturează tocmai ca o modalitate de exemplificare a unor situații concrete, puternic contextualizată care poate fi de interes pentru cercetare. În funcție de cazul ales, se poate fixa traiectoria acestei metode, după cum explică

și Ioan Cerghit care delimitează între studiul de caz în ipostază euristică, explorativă și studiul de caz utilizat ca manieră practic Ŕaplicativă.

Din perspectivă *euristică și explorativă*, metoda studiului de caz „mijlocește o confruntare directă cu o situație din viața reală, autentică,ț și propune elevilor acele cazuri tipice, reprezentative pentru o situație anume pentru care aceștia caută și adptă soluția optimă. În acest fel, cazul propriu-zis este unul ales în mod intenționat din spectrul realității specifice unui cîmp de cunoaștere, iar înțelegerea lui de către elevi duce inevitabil la înțelegerea realității de către aceștia. Putem exemplifica aici cazuri precum evenimente istorice, fenomene ale mediului înconjurător, progrese și inovații tehnologice ș.a. O abordare *practic-aplicativă* a studiului de caz, această metodă oferă ocazia și posibilitatea elevilor de a empatiza și mai mult cu multiplele probleme ale vieții practice cu care pot mai tîrziu să se confrunte în activitatea lor profesională, spre exemplu. Astfel, elevii își vor dezvolta mai multe competențe, aptitudini de gestionare a informațiilor, de analiză și sinteză, de argumentare a soluțiilor și a deciziilor adoptate, aducînd schimbări reale și valoroase personalității. Tocmai aceste fapte subscriu și prefigurează ideea centrală, cea a dezvoltării creativității prin intermediul studiului de caz, întrucît, din perspectivă practic-aplicativă, studiul de caz nu se concentrează pe îmbogățirea cunoștințelor cu noi informații, ci pe „aplicarea și valorificarea creatoare a unei experiențe însușite deja la noi condiții și în combinații noi, impuse de noua situație-problemă, care urmează să-și găsească rezolvarea pe baza unui efort comun de gîndire și de imaginație, și deci, de îmbogățire pe această bază a experienței propriiț. În cadrul procesului instructiv- educativ, pentru o cît mai eficientă integrare a studiului de caz demersului didactic, indiferent de forma în care e utilizată metoda în discuție și în vederea asigurării viabilității cazului, acesta trebuie să prezinte anumite particularități specifice:

- ✓ să fie concentrat pe obiectivele lecției cu care să stabilească un raport de interdependență;
- ✓ să fie unul autentic, care să capteze interesul elevilor;
- ✓ să prezinte valențe instructiv-educative în raport cu competențele vizate, valorificîndu-se la maximum potențialul pedagogic al cazului avut în vedere;
- ✓ nivelul de dificultate al cazului spre analiză trebuie să corespundă particularităților individuale ale elevilor, nivelului real de pregătire al acestora;

Urmărind același deziderat, al intgegrării studiului de caz demersului instructiv-educativ, propunem spre o sintetică prezentare a etapelor ce trebuie respectate în utilizarea metodei, pentru a-i asigura reușita aplicării.

Etapele prelucrării studiului de caz Literatura pedagogică propune multiple variante de etapizare a prelucrării studiului de caz, dintre care alegem spre prezentare versiunea elaborată de Ioan Cerghit în lucrarea sa dedicată metodelor de învățămînt. Acesta semnalează de reală importanță ca prim pas în utilizarea studiului de caz familiarizarea elevilor cu specificul metodei, astfel încît o cît mai bună cunoaștere a acesteia va genera eficiență în aplicarea ei. Odată reușit acest lucru, se poate proceda după următorii pași:

- ✓ Prezentarea clară, precisă și completă a cazului, în concordanță cu obiectivele propuse.
- ✓ Clarificarea eventualelor neînțelegeri în legătură cu acel caz: prin întrebări adresate profesorului.
- ✓ Studiul individual al cazului Ŕ elevii se documentează, identifică soluții de rezolvare a cazului, pe care le și notează.
- ✓ Dezbaterea în grup a modurilor de soluționare a cazului Ŕ analiza diferitelor variante de soluționare a cazului; analiza critică a fiecăreia dintre acestea; ierarhizarea soluțiilor.
- ✓ Luarea deciziei în legătură cu soluția cea mai potrivită și formularea concluziilor.

- ✓ Susţinerea concluziilor/soluţiilor finale.
- ✓ Evaluarea modului de soluţionare a cazului şi evaluarea participanţilor.

În sprijinul acestui demers, considerăm a puncta concret atît avantajele, cît şi dezavantajele sau limitele pe vare studiul de caz le impune.

Avantaje:

- ✓ punerea elevilor în contact cu o situaţie de viaţă austentică;
- ✓ asigurarea conexiunii între teorie şi practică prin valorificarea în contexte reale ale cunoştinţelor dobîndite de elevi;
- ✓ dezvoltarea unor abilităţi de comunicare şi de socializare, dar mai ales de colaborare în cadrul unei echipe;
- ✓ dezvoltarea proceselor şi operaţiilor gîndirii;
- ✓ formarea unor competenţe cognitive şi metacognitive;

Limite:

- ✓ dificultăţi legate de alegerea unor cazuri relevante;
- ✓ accesul limitat sau îngreunat la sursele de informare necesare soluţionării cazului;
- ✓ experienţa redusă a unora dintre participanţi creează dificultăţi în găsirea soluţiei optime, cu efecte nedorite în gradul de implicare motivaţională în activitate;
- ✓ consum mare de timp.

Pornind de la reperele mai sus menţionate, vizăm în cele ce urmează prezentarea în mod concret a modaliăţilor prin care studiul de caz reuşeşte să stimuleze creativitatea elevilor, cu accent pe etapa liceală, etapă predilectă şi favorabilă aplicării şi desfăşurării acestei metode.

Modalităţi de stimulare a creativităţii prin intermediul studiului de caz la nivel liceal

S-a observat în descrierea precedentă, modul şi metodele prin care fenomenul creativităţii poate fi optim stimulat încă de la cele mai fragede vîrste pînă în punctul de stabilizare a structurilor de personalitate . Confruntarea elevilor de liceu cu situaţii specificee vieţii reale şi sarcina identificării celor mai viabile soluţii pentru problematica în discuţie, generează flexibilitate şi originalitate în stabilirea traiectoriei de studiu, de soluţionare, mizînd pe diveritatea opiniilor, pe ineditul lor. Modul în care elevii aleg să abordeze analiza „cazuluiț prezentat este unul individualizat şi particularizat structurii de personalitate ale acestora, în reală concordanţă cu aptitudinile, competenţele, dar mai ales cu interesele lor.

Ţinînd cont de particularităţile de vîrstă ale elevilor de liceu, putem observa că, cel mai adesea, ei sunt deja familiarizaţi cu munca în echipă, au deprinderi specifice investigării unui subiect, sunt capabili să pună întrebări şi să ceară explicaţii, să selecteze tocmai acele informaţii necesare soluţionării cazului în discuţie, să-şi organizeze singuri activitatea de studiu şi de lucru. Tocmai pentru aceasta, metoda studiului de caz se pliază foarte bine activităţii lor instructiv-educative, oferindu-le posibilitatea să-şi valorifice toate aceste capacităţi şi aptitudini într-un mod cît mai creativ. Iată de ce, soluţiile adoptate în rezolvarea unui caz, alături de tot parcursul luării deciziilor optime, dar mai ales modalitatea de expunere a acestora sunt reale dovezi ale creativităţii elevilor: aceştia pot apela la fotografii, colaje, imagini, desene, picturi, diverse interviuri, înregistrări audio sau video din timpul investsigaţiilor, postere ş.a. care, trecute prin filtrul imaginaţiei elevilor să evidenţieze originalitatea şi creativitatea fiecăruia. Practica pedagogică actuală propune utilizarea studiului de caz pentru o gamă largă de domenii ale cunoaşterii. Situîndu-ne în continuare în sfera etapei liceale, admitem posibilitatea abordării acestei strategii pentru mai toate disciplinele prevăzute în programă, însă, în valorificarea dezideratului stimulării potenţialului creativ, considerăm că disciplina Limba şi Literatura română poate oferi cadrul optim de atingere acestui obiectiv.

Idealul educaţional de astăzi gravitează în permanenţă în jurul conceptului de personalitate, vizînd dezvoltarea acesteia în plan multilateral. În prezent, odată cu modernizarea şi tehnologizarea societăţii, elevul se află în faţa a două opţiuni: să-şi lărgească

orizontul de cunoaştere prin intermediul cărţilor sau să pătrundă într-un confort prijeluit de mijloacele mass-media. Deşi tentaţia este mult crescută pentru a doua alternativă, fără a-i nega avantajele, rolul intructiv - educativ sau sprijinul în popularizarea în mediul online a literaturii, în scopul dezvoltării unei personalităţi creative considerăm de o importanţă majoră contactul elevilor cu cartea. Iată de ce, practica psiho-pedagogică recomandă mijlocirea accesului elevului spre universul literar, considerat un adevărat făgaş de antrenare a imaginaţiei şi apoi de educare şi formare a creativităţii. Literatura poate fi considerată, prin multitudinea ideilor şi procedeelor artistice, a temelor, motivelor şi simbolurilor exprimate, un adevărat izvor de creaţie menit să influenţeze simţitor abilitatea de creaţie a publicului receptor, mai precis a elevului de liceu după cum se manifestă interesul lucrării de faţă. În corelaţie cu această valenţă a limbii şi literaturii române vin tocmai particularităţile metodei studiului de caz, centrate, duşpă cum am observat, pe stimularea potenţialului creativ. Astfel se generează o relaţie de interdependenţă, de reciprocitate, de optimă potrivire şi adecvare a studiului de caz în cadrul lecţiilor de limbă şi literatură, privite ca un teren adecvat şi relevant dezvoltării creative a personalităţii elevilor de liceu. Aşadar, putem conchide prin a menţiona că studiul de caz , prin natura sa, poate fi un prilej de învăţare creativă, susţinut şi amplificat de caracteristicile şi valenţele formative ale limbii şi literaturii române, mai ales în etapa liceală. În valorificarea adecvată a acestor valenţe, dar şi în selectarea, organizarea traiectoriei de cercetare, cadrul didactic are un rol primordial. Prin tact şi măiestrie pedagogică, acesta trebuie să prilejuiască un cadru optim al învăţării creative, definind încă o dată metoda studiului de caz ca premisă în stimularea şi dezvoltarea potenţialului creativ al elevilor.

Dezvoltarea creativităţii elevului rămîne un deziderat primordial şi de actualitate al procesului instructiv-educativ, iar o cale eficientă pentru atingerea acestui scop se dovedeşte a fi metoda studiului de caz. Folosită în acest sens, aceasta oferă cadrului didcatic o gamă variată de opţiuni pentru organizarea şi desfăşurarea demersului didcatic. Mai mult, studiul de caz, aşa cum am văzut pe parcursul cercetării noastre, este un instrument eficient de stimulare a potenţialului creativ în orice moment al învăţării, ce poate fi abordat pe toate domeniile de învăţare, dar cu un impact simţitor asupra dezvoltării limbajului elevilor. Ideea fundamentală care se desprinde din această lucrare este că, uitilizînd studiul de caz ca instrument didactic, se stimulează şi se dezvoltă necontenit creativitatea elevilor, aceştia fiind încurajaţi să exploreze, să creeze, să aibă iniţiative. Sarcina profesorului este de a identific exact acele probleme de studiat şi activităţi adecvate care răspund intereselor copiilor, respectă personalitatea fiecăruia, stimulează curiozitatea, învăţarea. Toţi elevii posedă potenţial creativ, iar creativitatea poate fi modelată, formată, educată.

BIBLIOGRAPHY

Munteanu, A.(1999). *Introducere în creatologie*. Timişoara: Editura Augusta.
Roco, M. (2004). *Creativitate și inteligență emoțională*. Bucureşti: Editura Polirom.
Roşca, Al. (1981). *Creativitatea generală și specifică*. Bucureşti: Editura Academiei.
Zlate, M. (2000). *Introducere în psihologie*. Bucureşti: Editura Polirom.